

Opis bibliograficzny: Jan Bulhak, *Fotografia ojczysta. Rzecz o uspołecznianiu fotografii*, Wrocław 1951, rozdz. VII, s. 57–62

Uwagi: tekst nieedytowany

Słowa kluczowe: dokument, fotografia ojczysta, krajobraz, praca, polityka

Tekst:

DEFINICJA

Fotografia ojczysta jest to przedstawienie obrazowe kraju, jego powierzchni przyrodzonej oraz znajdujących się na niej działań i dzieł ludzkich w sposób tak prawdziwy, trafny i wyrazisty, żeby to przedstawienie mogło pogłębiać znajomość kraju ojczystego i pomnażać radość i dumę, jaką przynosi samowiedza narodowa.

W przeciwieństwie do dawnego krajoznawstwa, które poprzestawało na węższym zakresie studiowania zabytków pejzażu i folkloru, fotografia ojczysta rozszerza krąg zainteresowania na wszystkie plastycznie uchwytnie przejawy bytu ludzkiego i odtwarza nie tylko relikty przeszłości i zjawiska przyrody, lecz całe współczesne życie człowieka, ziemi i kraju ojczystego.

Fotografia ojczysta ma za przedmiot krajoznawstwo uniwersalne.

CELE

Fotografia ojczysta ma na celu liczne korzyści kulturalne i materialne, służąc przy pomocy zorganizowanej sieci placówek zarówno nauce i piśmiennictwu, jak informacji i propagandzie, i zaspokajając w ogóle przeróżne potrzeby życia cywilizowanego. Najwyższym jednak jej zadaniem jest poznanie wewnętrznej istoty narodu przez wkraczanie badawcze do jego materialnych i psychicznych ośrodków.

PRZEDMIOT

W związku z powyższymi określeniami przedmiotem fotografii ojczystej jest życie uniwersalne, to jest życie człowieka i przyrody w całej rozciągłości tego pojęcia. Życie to wyrażają pomiędzy innymi następujące rodzaje zjawisk:

1. Ziemia w znamienych rysach jej powierzchni, czyli krajobraz. Krajobraz malowniczy i dokumentarno-przyrodniczy. Kształtowanie się krajobrazu w myśl założeń naukowych i warunków gospodarczo-społecznych. Związek pomiędzy człowiekiem a przyrodą i ich wzajemne oddziaływanie.

2. Góry. Krajobraz wysokogórski i podgórski. Osobliwości flory i fauny górskiej. Tatarnictwo. Schroniska górskie. Narciarstwo i inne górskie sporty zimowe.

3. Woda. Morze. Wybrzeże morskie. Porty, doki i stocznie. Jeziora, rzeki, kanały, śluzy, pochylnie, zapory wodne, młyny, turbiny. Rybołówstwo i żegluga – śródlądowe, przybrzeżne i dalekomorskie.

4. Komunikacja. Drogi żelazne, szosy i autostrady. Wiadukty i mosty, gościńce, trakty i drogi boczne jako element malowniczości w pejzażu wiejskim. Drzewa przydrożne. Środki lokomocji lądowe, wodne i powietrzne.

5. Rolnictwo, ogrodnictwo, leśnictwo. Rola, jej uprawa i sprzęt. Łąki i pastwiska. Hodowla koni i bydła. Praca rolnika i hodowcy. Sposoby i narzędzia pracy dawne i nowoczesne. Ogrodnictwo. Sady owocowe i warzywne. Parki i ogrody. Aleje, skwery i zieleńce. Style ogrodnictwa. Zielona architektura (planistyka). Stacje klimatyczne, zdrojowiska, uzdrowiska. Miejsca wczasów pracowniczych. Parki narodowe i rezerваты. Lasy. Doniosłość lasów hydrograficzna, ich wartość zdrowotna i pejzażowa. Przemysł drzewny. Tartaki, smolarnie i terpentyniarnie. Łowiectwo leśne i polne. Gatunki drzew. Drzewa jako indywidualia. Portrety drzew.

6. Budownictwo jako wyraz epoki i wskaźnik stanu zamożności i kultury narodowej. Budownictwo dawne a współczesne. Powojenne ruiny, przebudowa i odbudowa zniszczonych miast i wsi. Style architektoniczne. Odróżnianie dzieł stylowych od przygodnych i nijakich, świadczących o skażeniu smaku i upadku kultury. Miasto. Zabudowa miast w przykładach dodatnich i ujemnych. Urbanistyka a przemiany socjalne. Zabytki budownictwa drewnianego. Osiedla skupione i odosobnione. Miasteczka. Siedziby ludzkie na wsi. Wioski, kolonie, osady, zaścianki, chutory, kolektywy rolnicze. Budownictwo fabryczno-przemysłowe. Fabryki, huty, warsztaty. Gmachy publiczne. Dworce kolejowe. Hale, sale zebrań, domy

towarowe i spółdzielnie. Domy ludowe i świetlice. Sanatoria, szpitale, domy zdrojowe, boiska i stadiony. Szkoły wyższe i niższe. Kliniki i pracownie naukowe. Budownictwo dawne, użytkowe i monumentalne. Zamki, pałace i dwory, świątynie i domy kultów religijnych. Kaplice, figury i krzyże przydrożne. Cmentarze.

7. Kopalnictwo. Kamieniołomy. Górnictwo. Przemysł węglowy i naftowy. Cechy szczególne terenów kopalnianych.

8. Praca w rękodzielnictwie, handlu i przemyśle. Jej narzędzia, teren i otoczenie. Człowiek pracy w działaniu i wypoczynku. Wczasy wakacyjne pracowników i młodzieży szkolnej. Obozy letnie. Sporty. Obchody i manifestacje publiczne. Ubiór i wygląd pracownika w zależności od charakteru jego zawodu. Praca w epokach minionych.

9. Dom, podwórze, obejście gospodarskie. Prymitywne narzędzia pracy i także środki lokomocji. Wnętrza mieszkalne, meble i statki, uroczystości rodzinne, obrzędy zwyczajowe i religijne.

10. Sztuki plastyczne dawne i współczesne. Zabytki przeszłości. Inwentaryzowanie i konserwacja zabytków i przedmiotów sztuki. Rzeźba i malarstwo w interpretacji prymitywnej. Sztuka ludowa. Tkactwo użytkowe i zdobnicze. Stolarstwo, ciesielstwo. Zabawkarstwo. Stroje ludowe.

11. Świat zwierzęcy i roślinny właściwy danej dzielnicy i charakteryzujący ją w sposób szczególny. Wybitne okazy flory i fauny w związku z ich ochroną lub tępieniem. Ich znaczenie naukowe, praktyczne lub artystyczne. Przykłady szpecenia krajobrazu i niszczenia przyrodzonych wartości kraju.

ZADANIA SZCZEGÓLNE

Przedstawienie charakterystycznych cech danej miejscowości, gminy, powiatu, dzielnicy w celu zwrócenia na nie powszechnej uwagi i dla zachęcenia do ich zwiedzania i poznawania. Dokumentowanie fotograficzne przedmiotów i zjawisk ciekawych lub ważnych, a szybko przemijających. Porozumienie z organami ochrony przyrody i zabytków, ułatwiające zapobieganie zniekształceniom lub zniszczeniom tych przedmiotów.

METODA PRACY

Nie można skutecznie uprawiać fotografii ojczystej w pojedynkę i samopas bez przynależności do jakiegoś programowego zrzeszenia poddanego naczelnemu kierownictwu. Organa takiej instytucji winny być centralne i lokalne. Kraj powinien być podzielony na odcinki, odpowiadające podziałowi geograficznemu lub administracyjnemu, i pokryty siecią miejscowych ośrodków opracowujących fotograficznie dany odcinek. Ogólne planowanie i dysponowanie musi znajdować się w ręku poważnej instytucji centralnej.

Fotograf ojczysty nie może działać w izolacji od innych towarzyszy pracy i powinien utrzymywać z nimi stałą łączność, ażeby wiedział o zakresie i szczegółach ich pracy i miał możliwość porównywania jej wyników. Fotografując nawet według własnego wyboru i na własną odpowiedzialność, powinien jednak mieć zawsze na oku pewne wytyczne ogólne, zalecone mu przez wyższe kierownictwo.

WARUNKI PRACY

Jest pożądaną, żeby fotografowie poszczególnych regionów rekrutowali się z autochtonów, ich stałych i dawnych mieszkańców. Człowiekowi obcemu, przybyszowi, nie przychodzi tak łatwo intymna znajomość danego regionu i całkowite uczuciowe zżycie się z nim. Warunek ten będzie nieraz nieosiągalny praktycznie, ale należy pamiętać o wytycznej. Podstawą bowiem fotografii ojczystej jest sentyment domowy, rodzinny, krajański, te wszystkie czynniki psychiczne, które współdziałają w poznaniu i pokochaniu zakątka rodzinnego, rozszerzającego się z biegiem czasu do okolicy, gminy, powiatu – i tak coraz dalej – aż do całej wielkiej ojczyzny. Nie mogłoby być żywe i płodne fotografowanie krajoznawcze wykonywane na zamówienie przez płatnych urzędników, niczym nie związanych z terenem oprócz interesu materialnego. Sama idea fotografii ojczystej nie mogłaby się urodzić bez przywiązania do ogniska domowego, do miejsca pierwszych dziecięcych odczuć i wspomnień. Od małego, skromnego domku rodzicielskiego do rozległej, wspaniałej ojczyzny dystans jest bardzo daleki, ale zbliża go i skraca serce. Dlatego w fotografii ojczystej kłaść należy nacisk na stronę uczuciową pracy, przez którą fotografia polska może korzystnie odróżniać się od cudzoziemskiej. Sprawa zorganizowania kadr fotografów ojczystych pod planowym kierownictwem naczelnym jest u nas jeszcze nowa, dopiero wyłaniająca się z chaosu. Podane tu rzuty myślowe są pierwszymi próbami i nie roszcżą sobie pretensji do wykończenia praktycznego. Celem ich jest tylko sprowokowanie dyskusji i przekazanie sprawy w ręce kompetentne.

ZDJĘCIA SERYJNE

Nie wchodząc w szczegóły techniki fotografowania i wyboru jego obiektów ustalamy, że pożyteczne i pożądane są zdjęcia seryjne danego obiektu, to jest kilka zdjęć tego samego przedmiotu, ukazujących go z różnych stron. Jeśli są to zdjęcia plenerowe, to nie należy ich dokonywać razem, jedno za drugim, lecz w odstępie kilku godzin, ponieważ tego wymaga dobre oświetlenie różnostronne, którego żaden przedmiot nie może posiadać jednocześnie.

ZNAKOWANIE ZDJĘĆ

Negatywy oznacza się numerem porządkowym, z dokładnym zaznaczeniem miejsca, treści i daty zdjęcia. Tak samo pozytywy. Format odbitki pozytywowej nie powinien być inny jak 13x18 cm. Jest to wymiar standardowy, przyjęty powszechnie na całym świecie. Formatu tego należy koniecznie przestrzegać, gdyż różnaitość wymiaru odbitek fotograficznych jest bardzo niedogodna przy przechowywaniu, a zwłaszcza przy manipulowaniu nimi.

Odbitki (powiększenia) należy wykonywać na papierze gładkim i błyszczącym w tonie czarnym, gdyż takie najlepiej nadają się do reprodukcji w druku i najdokładniej informują o szczegółach zdjęcia. Papier półmatowy, jako oddający te szczegóły nieco gorzej, może być zaledwie tolerowany, matowy zaś jest całkiem niedopuszczalny, gdyż pochłania szczegóły w cieniach.

BIBLIOGRAFIA

Trudno mówić o bibliografii właściwej przedmiotu nowego, którego pierwszy zarys próbny ukazuje się dopiero w postaci niniejszej pracy. Z natury rzeczy fotografia ojczysta musi się opierać na księgach „nauki o Polsce”, ale ta ostatnia posiada zakres zbyt wielostronny i obszerny, by mogła być użytkowana w całości. Dla fotografii ojczystej będą użyteczne tylko te działy, które przedstawiają rzeczy wzrokowo uchwytnie; trzeba będzie ich szukać wszędzie po trosze. Trzeba się godzić na eklektyzm, bo klasyfikacja nowopowstających badań życia nie ma gotowych ram i musi w początkach posiłkować się improwizacją.

Nie mogąc mieć w zakresie bibliografii danych ścisłych, fotograf ojczysty będzie musiał zadowalać się wskazaniem ogólnymi. Mogą mu być pomocne następujące rodzaje prac popularnonaukowych.

1. Monografie artystyczne i zabytkowo-historyczne, jak na przykład wydawane obecnie przez Instytut Zachodni i Śląski.

2. Przewodniki krajoznawcze po różnych dzielnicach, regionach i poszczególnych miejscowościach Polski. Z przedwojennych wydawnictw tego rodzaju są do zalecenia przewodniki dra Mieczysława Orłowicza, stanowiące dużą bibliotekę krajoznawczą, złożoną z kilkudziesięciu tomów. Dzisiaj są one niełatwe do nabycia, ale autor przystąpił do nowego ich opracowania i przewodniki dra Orłowicza będą się ukazywały w ramach wydawnictw Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, których ilość szybko wzrasta. W zeszycie 7–8 miesięcznika *Ziemia*, wydawanego przez P. T. K., znajduje się spis nowych, powojennych przewodników różnych autorów w liczbie 39 pozycji.

3. Regionalne pisma periodyczne.

4. Podręczniki geografii i historii sztuki. Dzieła o architekturze i stylach budownictwa i zdobnictwa.

5. Wydawnictwa specjalne dotyczące „nauki o Polsce”.

Przytoczone tutaj działy literatury nie są oczywiście jakąś wytyczoną drogą samokształcenia, tylko raczej wskazaniem jej kierunku dla fotografa ojczystego. Samą drogę wypadnie dopiero odszukiwać, rządząc się osobistym wyczuciem. Orientację powinna dać świadomość, że do użytecznej literatury fotografii ojczystej należy każda książka, która mówi o walorach lub powabach Polski dających się wyobrazić plastycznie.